

Kunnskapsprosjekt Fri scenekunst og formidling: Muligheter og utfordringer knyttet til visning av fri scenekunst

Det har lenge vært et kulturpolitisk mål å styrke situasjonen for visning av fri scenekunst. I den forbindelse er det behov for et mer solid kunnskapsgrunnlag. Visning av fri scenekunst skjer i et samspill mellom de kunstneriske strategier og estetiske praksiser som kunstnere initierer, infrastrukturen av arenaer og arrangører som viser fri scenekunst, og de kulturpolitiske virkemidler og tiltak som bidrar til å støtte og stimulere produksjon og formidling. Det er dette samspillet kunnskapsprosjektet som Kulturrådet nå kunngjør, skal undersøke. Prosjektet skal belyse både estetiske og strukturelle sider ved situasjonen for visning, og det skal drøfte erfaringer til både scenekunstnere på den ene siden og arrangører og arenaer på den andre. Den skal også inkludere erfaringer med tilskuddsordninger og tiltak som bidrar til formidling både i og utenfor Norge. I konteksten av dette oppdraget brukes «formidling» som fellesbetegnelse for både planleggingsprosessene og visningssituasjonene som de munner ut i.

Mål for prosjektet

Prosjektet bygger på et kunnskapsbehov med flere dimensjoner. Det skal belyse estetiske og strukturelle sider ved visning av fri scenekunst og gi innsikt i praksiser, tenkemåter og erfaringer til så vel scenekunstnere som arrangører og arenaer. Videre er ambisjonen å styrke kunnskapen om hvilke typer arrangører og visningsarenaer som kunne forventes å vise fri scenekunst, men enten ikke gjør det eller gjør det i liten grad. Studien er imidlertid avgrenset til aktører som arrangerer åpne visninger. Det innebærer at Den kulturelle skolesekken faller utenfor mandatet. I tillegg ønskes det innsikt i hvilke erfaringer kunstnere, arrangører og arenaer har med tilskuddsordninger og tiltak som bidrar til å støtte og stimulere produksjon og visning både i og utenfor Norge. I den forbindelse ønskes det at studien i særlig grad, men ikke utelukkende, ser nærmere på Kulturrådets *tilskuddsordning for formidling/gjestespill*.

Gjennom dette prosjektet ønsker Kulturrådet å bidra til å styrke kunnskapsgrunnlaget til bevilgende myndigheter, kulturpolitikere og andre beslutningstakere, men også den empiriske og teoretiske kunnskapen om den frie scenekunsten som er opparbeidet de senere årene.

Bakgrunn

I tråd med kulturpolitiske ambisjoner om at scenekunsten som produseres skal nå flere (Meld. St. 8, 2018–2019), har det vært et økende fokus på å styrke og stimulere utviklingen av en infrastruktur for fri scenekunst.¹ Etablerte arrangører som programmerende teatre og festivaler har blitt supplert av kompetansesentre og turnénettverk. Innføringen av nye tilskuddsordninger har styrket økonomien til eksisterende arrangører og bidratt til etableringen av nye. I en viss utstrekning har også andre typer arenaer som kulturhus og produserende teaterinstitusjoner åpnet for å vise fri scenekunst. Samtidig har Kulturrådet registrert en økende interesse for å etablere kunstnerstyrte arenaer.

Dagens tilskuddsordninger legger også til rette for visning av fri scenekunst i større grad enn tidligere. Tilskuddsordninger har imidlertid forskjellige formål og innretninger, og gir på denne måten ulike vilkår for å arbeide med produksjon og formidling.

---

¹ Se for eksempel områdeplanen for scenekunst i Norsk kulturfond: <https://www.kulturradet.no/norsk-kulturfond/scenekunst>.

Til tross for denne utviklingen ser det ut til å være vedvarende utfordringer knyttet til situasjonen for visning. I de siste årene har debatter og erfaringsutvekslinger i scenekunstheltet problematisert forhold knyttet til planlegging, finansiering og videreutvikling av relevante scener og andre visningsarenaer.² Kunstnere har etterlyst forbedringer av tilskuddsordninger og tiltak som kan styrke muligheten for visning. Det har blant annet kommet innspill knyttet til Kulturrådets ordning for formidling/gjestespill, og behovet for langsiktige arbeidsvilkår og mulighet til å samarbeide med en produsent over tid. Arrangører har på sin side pekt på utfordringer knyttet til programmeringsmidler og kapasitet.

Fri scenekunst som delfelt

Fri scenekunst er en heterogen del av scenekunstheltet som er kjennetegnet av et mangfold av kunstneriske strategier og estetiske praksiser, og en høy grad av selvorganisering. Det innebærer at kunstnere selv har ansvar for å organisere og finansiere alle faser av en skapende og produserende prosess, inkludert spilleperioder. Siden det er få kunstnere som disponerer egne produksjons- og/eller visningslokaler, vil de som oftest måtte inngå avtaler med arrangører og visningsarenaer for å få produsert og formidlet forestillingene sine til publikum. Fri scenekunst er også en del av et internasjonalt kunstfelt der det arbeides på tvers av landegrensene. Dette har betydning for diskusjonen om visning av fri scenekunst.

Den frie scenekunstens mangfoldige kunstpraksiser setter også premisser for visningssituasjonen. Det kan for eksempel knytte seg til hvordan en kunstnerisk prosess er organisert, hvilken uttrykkstradisjon kunstnere arbeider innenfor eller hvilket visningsformat og forhold til publikum de etablerer. Mens noen kunstnere arbeider med mer konvensjonelle produksjonsformater, arbeider andre mer prosessorientert eller deltakelsesbasert, eller utfordrer på andre måter de tradisjonelle rammene for produksjon og visning. Eksempler på dette er kunstnere som arbeider i offentlige rom eller ut fra sted- og kontekstspesifikke forhold, og kunstnere som etablerer sine egne arenaer. Omvendt kan eksisterende strukturer også tenkes å virke inn på estetisk praksis.

De fleste frie scenekunstnere arbeider innenfor en prosjektøkonomi. For å kunne produsere og vise en forestilling er kunstnere avhengige av søknadsbasert finansiering fra en rekke ulike kilder. Hele eller deler av en spilleperiode kan også dekkes gjennom avtalen med en arrangør eller annen samarbeidspartner, eller gjennom andre inntektskilder. Prosjektøkonomien påvirker kunstnerens planleggingshorisont. Hvis spilleperioder er usikre eller tar lang tid å avtale og finansiere, kan det over tid være vanskelig å holde på medvirkende i en produksjon. Jo lengre tid mellom spilleavtalene, jo større vil behovet for prøvetid i forkant av neste visning være.

I Norge har det gradvis utviklet seg en infrastruktur av arrangører og visningssteder som er rettet mot fri scenekunst. Kuraterende eller programmerende visningsarenaer som etablerer sin egen kunstneriske profil, er typisk for dette delfeltet, men det finnes også ikke-programmerede visningssteder som kan leies direkte av kunstnerne selv. Samtidig synes det å være økende interesse for kunstnerstyrte arenaer. I forskjellige byer og tettsteder finnes det både helårsarrangører og arrangører som arbeider tidsavgrenset, for eksempel festivaler. Denne infrastrukturen er imidlertid ikke like utviklet innenfor alle geografiske områder.

---

² Se for eksempel forarbeid og innspill til Kulturdepartementets varslede scenekunststrategi: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/innspill-til-scenekunststrategi/id2628205/#Mottatteinnspill>. Norsk Teater- og Orkesterforening, Skuespiller- og Danseralliansen og Norske kulturhus er blant aktørene som tar opp formidling av fri scenekunst i innspillene sine.

Kvalifiserte arrangører og visningsarenaer er av avgjørende betydning for kunstnere som skal produsere og vise en forestilling. Disse aktørene yter praktiske tjenester ved å tilby tilgang til prøvelokaler, teknikk, scenerom og markedsføring, og de utgjør også et formidlingsledd mellom forestilling og publikum. Det finnes imidlertid variasjon i hvilke tjenester en arrangør eller arena tilbyr kunstnere.

Prosjektøkonomien er også virkeligheten for mange arrangører. Et fåtall arrangører som regelmessig programmerer den frie scenekunstens produksjoner, for eksempel programmerende teatre som Rosendal Teater og Dansens Hus, mottar tilskudd over statsbudsjettet og kan sies å utgjøre en fast del av en nasjonal infrastruktur for fri scenekunst. Arrangørens planleggingshorisont og tilgang til programmeringsmidler spiller en rolle i forhandlinger med kunstnere om å avtalefeste visninger.

Forskjellige tilskuddsordninger bidrar til visning av fri scenekunst, men gir ulike vilkår. I Fond for lyd og bilde finnes det en ordning for gjenopptagelse av sceneforestillinger, mens Danse- og teatersentrum forvalter midler til internasjonalt kunst- og kultursamarbeid. Fond for utøvende kunstnere er også en vanlig finansieringskilde. I den kommunale og fylkeskommunale forvaltningen, samt i fond forvaltet av private stiftelser, kan det også finnes søkbare ordninger som gjelder spillinger. Relevante tilskuddsordninger i Norsk kulturfond presenteres i de neste avsnittene.

Norsk kulturfond og visning av fri scenekunst

Gjennom tilskuddsordninger i Norsk kulturfond har Kulturrådet et særlig ansvar for fri scenekunst. Ordningene skal legge til rette for utvikling, produksjon og visning av scenekunst på høyt kunstnerisk nivå, samt andre scenekunsthaglige initiativ som bidrar til faglig utvikling og kompetanseutveksling i det profesjonelle scenekunstheltet.

Problemstillinger knyttet til forholdet mellom produksjon og visning har virket inn på utviklingen av Kulturfondets tilskuddsordninger. Tyngdepunktet i ordningene har lenge vært tilskudd til produksjon. Over tid har det blitt opprettet nye ordninger og eksisterende ordninger er justert med tanke på å styrke potensialet for visning. En egen ordning for gjestespillstøtte ble innført i 1999, mens ordningen for arrangørstøtte ble innført i 2012.

Ordningen for gjestespill ble evaluert i 2004. Evalueringen, *Verk på vandring*, konkluderte med at ordningen hadde bidratt til en kvalitativ utvikling av norsk scenekunst, samt gitt publikum rundt om i landet bedre tilgang til forestillinger. I 2008 valgte rådet å gjøre gjestespillordningen mer fleksibel ved å utvide den til å gjelde turneer i tillegg til enkeltstående visninger. Ordningen dekker visninger i Norge og i utlandet, men også utenlandske gjestespill som skal vises på norske scener. Etter endringen i 2008 ble det også mulig å søke midler før produksjonen hadde gjennomført premiere. Samtidig er det et kriterium at et gjestespill som hovedregel skal presenteres utenfor produksjonsenhetens eget geografiske område. Navnet på ordningen ble også endret fra gjestespill til formidling/gjestespill.

Ordningen for arrangørstøtte var i utgangspunktet innrettet mot dans, før den i 2014 ble utvidet til å omfatte alle sceniske uttrykk. Ordningen ble evaluert i 2017. Evalueringen, *Mer enn penger*, viser at ordningen har bidratt til økt kvalitet, langsiktighet og forutsigbarhet i programmering og formidling. Den peker også på at de fleste som søker ordningen er arrangører av et tidsavgrenset arrangement.

I 2009 ble retningslinjene for produksjonsstøtte endret for å dekke både produksjon og visning. Gjennom ordningen for kunstnerskapsstøtte (tidligere ordning for basisfinansiering) gis det årlige tilskudd som støtter helheten i et kunstnerisk virke, også visninger. Ordningen for basisfinansiering ble evaluert i 2018. Evalueringen, *Basis og overbygning*, betoner betydningen av langsiktig planlegging og større forutsigbarhet for frie scenekunstnere, og hvordan det muliggjør internasjonale co-produksjoner og visninger. Samtidig viser evalueringen til et mulig «misforhold mellom produksjon og formidling. Det produseres en rekke gode forestillinger som i for liten grad møter et publikum» (Kleppe mfl., 67).

Av tverrfaglige ordninger kan det pekes på Kulturrådets ordning for gjesteoppholdsstøtte for arenaer, som ble innført i 2014. Den har som formål å gi kunst- og kulturarenaer mulighet til å invitere kuratorer, frittstående arrangører eller kunstnere til samarbeid om programutvikling og kunstproduksjon. Da ordningen ble evaluert i 2017 ble det påpekt at tilskuddet bidrar til å styrke arenaenes nettverk, samarbeidsformer- og relasjoner, samt utvikle, utvide og profesjonalisere programmeringsarbeid.

Prosjektets innretning og problemstillinger

Kunnskapsprosjektet skal organiseres som en kvalitativ undersøkelse av estetiske og strukturelle sider ved visning av fri scenekunst. Det skal belyse samspillet mellom de kunstneriske strategier og estetiske praksiser som kunstnere initierer, infrastrukturen av arenaer og arrangører som viser fri scenekunst, og de kulturpolitiske virkemidler og tiltak som bidrar til å støtte og stimulere produksjon og formidling. Det forventes at studien bygger videre på annen empirisk og teoretisk kunnskap om den frie scenekunsten som er opparbeidet de senere årene.

Kunnskapsbehovet har flere dimensjoner, og følgende perspektiver og problemstillinger ønskes i særlig grad belyst:

1) Kunstnernes strategier, praksiser og tenkemåter

- Hvilke strategier, praksiser og tenkemåter preger fri scenekunst, og på hvilke måter påvirker disse visningssituasjonen?
- Hvilke muligheter og utfordringer opplever kunstnere i arbeidet med å planlegge, finansiere og vise både nye og eldre produksjoner? Finnes det noen særskilte behov som ikke blir dekket i dag?
- Hvilke tanker gjør kunstnere seg om publikum?
- Finnes det vesentlige forskjeller knyttet til å formidle forestillinger i Norge enn hos utenlandske arenaer?

2) Infrastrukturen for visning av fri scenekunst

- Hvilke strategier, praksiser og tenkemåter preger arbeidet til arrangører og arenaer som viser fri scenekunst?
- Hvilke muligheter og utfordringer opplever arrangører og arenaer i forbindelse med å programmere og formidle fri scenekunst? Finnes det noen særskilt behov som ikke blir dekket i dag?

- Hvordan er tenkningen rundt å vise eldre forestillinger i motsetning til nye produksjoner?
- Hvordan oppleves samspillet mellom egen programmeringsøkonomi og andre finansieringskilder?
- Hvilke avveininger ligger til grunn for at en visningsarena eller arrangør enten ikke viser fri scenekunst eller viser den i liten grad?

3) Tilskuddsordninger og tiltak, herunder ordningen for formidling/gjestespill

- Hvordan opplever henholdsvis kunstnere, arrangører og arenaer bredden av, og samspillet mellom, tilskuddsordninger, tiltak og andre finansieringskilder som bidrar til visning?

Spørsmål knyttet til ordningen for formidling/gjestespill

- Hvordan er samspillet og grenseoppgangene mellom ordningen for formidling og andre ordninger i Kulturfondet som også bidrar til formidling?
- Hvordan er samspillet og grenseoppgangene mellom ordningen for formidling og relevante tilskuddsordninger utenfor Kulturfondet?
- I hvilken grad og på hvilke måter oppleves ordningens innretning og kriterier som hensiktsmessig eller uhensiktsmessig?
- Hvilke tendenser kan merkes i søknadstilfanget når det gjelder visning av norsk scenekunst i utlandet, visning av norsk scenekunst i Norge og visning av utenlandsk scenekunst i Norge?

På bakgrunn av disse tre dimensjonene er det ønskelig at kunnskapsprosjektet avslutningsvis reflekterer over visningssituasjonen for fri scenekunst, hvilke typer møter med publikum fri scenekunst innbyr til, og hvor og hvordan disse finner sted. Videre bør studien løfte frem muligheter og utfordringer knyttet til infrastrukturen og utviklingen av tilskuddsordninger og tiltak som støtter og stimulerer visning. Med hensyn til Kulturfondets ordning for formidling/gjestespill bør den også reflektere over ordningens betydning og innretning i lys av de øvrige problemstillingene.

Metode og gjennomføring

Søkere til oppdraget er ansvarlig for valg av metode og for gjennomføring av prosjektet. Metodisk bør studien hovedsakelig få en kvalitativ innretning. Den må også bygge på og videreutvikle kunnskap om den særlige kunstfaglige og feltspesifikke konteksten den frie scenekunsten er en del av. Kvantitative metoder kan supplere de kvalitative metodene der det er relevant.

I utvelgelsen av kilder bør det tas hensyn til den frie scenekunstens forskjelligartede karakter hva gjelder kunstneriske strategier, estetisk praksis og visningsformat, organisering av produksjons- og formidlingsarbeid, ulikheter i økonomiske vilkår og erfaringsbakgrunn, og geografisk forankring. Når det gjelder arrangører og visningsarenaer bør det tas hensyn til

forskjellige virksomhetstyper, økonomiske vilkår, kunstnerisk profil, erfaringsbakgrunn og geografisk forankring.

Aktuelle informanter kan inkludere kunstnere, produsenter, arrangører og arenaer, og fagpersoner tilknyttet relevante tilskuddsordninger og tiltak. Med hensyn til dokumentstudier vil relevante kilder være scenekunsthøgskolelitteratur og kulturpolitiske dokumenter, i tillegg til tilskuddsordningers retningslinjer, søknader, budsjetter, tildelinger og rapporter, visningsavtaler og Kulturrådets strategier og områdeplan for scenekunst.

Oppdraget vil kunne innebære behandling av personopplysninger, og tilbudet skal beskrive hvordan tilfredsstillende behandling i tråd med personopplysningsregelverket skal oppnås og gjennomføres. Det vises for øvrig til pkt. 3.7 i avtalevilkårene.

Oppdragstaker forventes å ha relevant kunstfaglig kompetanse og god kunnskap om fri scenekunst og scenekunsthøgskolefeltet. Tilbudet må gjøre rede for arbeidsfordeling innad i prosjektet. Endringer i sammensetning og arbeidsfordeling skal godkjennes av Kulturrådet. Det vil bli nedsatt en intern prosjektgruppe som følger opp fremdriften av prosjektet og kommer med faglige råd.

Prosjektbeskrivelse

Med utgangspunktet i kravspesifikasjonen må tilbyder utarbeide en prosjektbeskrivelse som presiserer hvordan arbeidet skal gjennomføres og hvilke perspektiver og problemstillinger som skal vektlegges, og som gjør rede for og begrunner valg av teori, metoder og kilder. Prosjektbeskrivelsen skal være på inntil fem sider (eksklusive litteraturlisten, framdriftsplanen, CV og øvrig dokumentasjon). Beskrivelsen i denne kravspesifikasjonen av de spørsmål og problemstillinger som skal undersøkes, er ikke uttømmende. Kunnskapsprosjektet skal selv bidra til å identifisere spørsmål og problemfelt som bør utforskes og undersøkes.

Publisering og formidling

Prosjektet skal kunne ut i en skriftlig rapport som vil bli publisert av Kulturrådet. Arbeidet vil kunne bli vurdert for publisering i den fagfelleverderte bokserien. Det legges vekt på god formidling og høy faglig kvalitet.

I tillegg til oppstartsmøte med Kulturrådets administrasjon, forventes det at oppdragstaker stiller i møter med den interne prosjektgruppen og bidrar med formidling fra prosjektet internt i Kulturrådet. Det bør tas høyde for to slike presentasjoner.

Det forventes også at oppdragstaker bidrar til formidling av arbeidet på andre måter, for eksempel gjennom intervjuer eller korte presentasjoner i forbindelse med nyhetssaker og annet til Kulturrådets nettsider. Endelig må oppdragstaker delta med presentasjon og annen formidling i forbindelse med lansering. Alle lønns- og reisekostnader knyttet til formidlingsarbeidet må regnes inn i prosjektets budsjett. Kostnader knyttet til produksjon av selve utgivelsen dekkes av Kulturrådet.

Tidsramme

Oppdraget ønskes ferdigstilt innen 25. mars 2021. Ferdigstilling av selve publikasjonen i Kulturrådets regi kommer i etterkant av dette.

Økonomisk ramme

Rammen for prosjektet er NOK 700.000,- eks. mva.

Litteratur

- Aslaksen, Ellen. 2000. *Teater ut til bygd og by?* Oslo: Norsk kulturråd.
- Berge, Ola K. 2017. *Look to Norway™. Current Norwegian foreign cultural policy*. Ph.d.-avhandling, Universitetet i Sørøst Norge.
- Berge, Ola K. 2009. *Når verden snurrer, så snurrer vi med: gjennomgang og systematisering av internasjonal virksomhet på scenekunstheltet*. TF-notat 55/2009. Bø: Telemarksforskning.
- Fieldseth, Melanie. 2015. *Fri scenekunst i praksis*. Oslo: Norsk kulturråd i kommisjon hos Fagbokforlaget.
- Gran, Anne-Britt og Rikke Gürgens Gjærum. 2019. *Teaterbransjen. Delbransjer, organisering og finansiering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hauge, Elisabet S., Vegard Solhjelm Knutsen og Stine Meltevik. 2017. *Mer enn penger. Evaluering av Arrangørstøtte scenekunst*. Oslo. Kulturrådet.
- Hylland, Ole Marius og Bård Kleppe. 2019. *Scenens kunst. Gjennomgang av scenekunstheltet*. TF-rapport nr. 474. Bø: Telemarksforskning
- Hylland, Ole Marius og Ola K. Berge. 2012. *Katedral, paviljong og børs. En evaluering av UDs delegerte støtteordninger og av støtten til Music Export Norway*. TF-rapport nr. 296. Bø: Telemarksforskning
- Kleppe, Bård, Ola K. Berge og Sigbjørn Helmbrekke. 2019. *Engasjement og arrangement. Ei bok om konsertar og konsertarrangering*. Oslo: Fagbokforlaget i samarbeid med Kulturrådet.
- Kleppe, Bård, Ola K Berge, Ole Marius Hylland og Chris Erichsen. 2018. *Basis og overbygning*. Oslo: Kulturrådet.
- Langdalen, Jørgen. 2004. *Verk på vandring. Evaluering av Kulturrådets støtteordning for gjestespill*. Oslo: Norsk kulturråd.
- Larsen, Hege, Knut Ove Arntzen og Zozan Kaya. 2017. *På besøk. Evaluering av forsøksordningen for gjesteoppholdsstøtte ved arenaer*. Oslo: Norsk kulturråd.
- Meld. St. 8 (2018–2019). *Kulturens kraft — Kulturpolitikk for framtida*. Oslo: Kulturdepartementet.